

Milana Alinčić¹Psihopolis institut,
Novi Sad**OSOBINE LIČNOSTI I ASERTIVNOST KAO
PREDIKTORI SAMOPOŠTOVANJA I SOCIJALNE
ANKSIOZNOSTI**

Predmet ovog istraživanja se odnosi na ispitivanje odnosa osobina ličnosti i asertivnosti sa samopoštovanjem i socijalnom anksioznošću. Uzorak ispitanika je činilo 240 osoba sa teritorije Srbije, kojima je data baterija testova na popunjavanje. Sadržala je upitnike Velikih pet plus dva za merenje osobina ličnosti (VP+2), upitnik za merenje socijalne anksioznosti (SA skala), upitnik za merenje asertivnosti (A skala) i upitnik za merenje samopoštovanja (RSS skala). Podaci su analizirani faktorskom analizom, Pearsonovom korelacijom, regresionom analizom i hijerarhijskom regresionom analizom. Rezultati ovog istraživanja pokazuju da je asertivnost u visokoj značajnoj vezi sa samopoštovanjem i socijalnom anksioznošću, kao i da su osobine ličnosti i asertivnost statistički značajni prediktori samopoštovanja i socijalne anksioznosti. Osnovni značaj ove studije ogleda se u pružanju smernica za rad stručnjacima za mentalno zdravlje koji se bave problematikama koje u sebi sadrže nisko samopoštovanje i visoku socijalnu anksioznost, poput depresije, poremećaja ishrane, problema u interpersonalnom funkcionisanju, da u svoju praksu implementiraju praksu razvijanja veština asertivnosti.

Ključne reči: osobine ličnosti, asertivnost, samopoštovanje, socijalna anksioznost

¹ Adresa autora: milanaalincic@gmail.com

Primljeno: 20. 11. 2012.
Primljena korekcija:
24. 04. 2013.
Prihvaćeno za štampu:
25. 04. 2013.

Uvod

Konceptualna pitanja asertivnosti

O konceptu asertivnosti govori se još od razvoja najranijih formi bihevioralnih terapija. Sistematska proučavanja ovog koncepta, kao i kliničke primene samog asertivnog treninga spadaju u važnu istraživačku oblast još od 1976. godine (Ramirez & Winer, 1983). Uprkos tome, danas koncept asertivnosti spada u nedovoljno istražene koncepte, verovatno usled nedostatka standardizovanih instrumenata koji mere asertivno ponašanje.

Asertivnost podrazumeva zauzimanje za lična prava i izražavanje misli, osećanja i stavova na direktan, iskren, umeren i adekvatan način, uz poštovanje drugih ljudi (Field, 2004; Ikiz, 2011). Postoje tri osnovna tipa komunikacije: asertivno, agresivno i submisivno. Dok se sa jedne strane agresivnost dovodi u vezu sa impulsivnošću i ugrožavanjem prava drugih ljudi (Brinson, Kottler, & Fisher, 2004), submisivno ponašanje se odnosi na izbegavanje konflikata (De Dreu, Weingart, & Kwon, 2000; Locke & Sadler, 2007) i nesigurnost u komunikaciji (Ikiz, 2011), i često se povezuje sa negativnim ishodima poput depresivnosti i anksioznosti (Thompson & Berenbaum, 2011).

Već na osnovu ranih koncepcija o asertivnosti, moglo se uočiti da se sa jedne strane, asertivnost odnosi na prisustvo interpersonalnih veština, dok sa druge strane, asertivnosti doprinosi i sklop kognicija, afekta i ponašanja osobe u konkretnoj situaciji (Vagos & Pereira, 2010). S obzirom na to da se smatra da je asertivnost multidimenzionalni konstrukt uslovljen ne samo personalnim i situacionim karakteristikama, nego i kulturalnim normama i vrednostima (Galassi & Galassi, 1978; Terluter, Diehl, & Mueller, 2010), izgleda da se radi o tako širokom i relativizovanom konstruktu da bi se istraživači mogli složiti u vezi sa definicijom i načinom merenja asertivnosti tek nakon što bi se pronašao konsenzus oko ponašanja, osoba u socijalnom kontekstu, situacije, pa i kulturalnog konteksta.

Iako postoje istraživanja koja se pretežno bave asertivnošću kao ishodom određenih konstrukata, kao i istraživanja koja se bave asertivnošću kao veštinom usvojenom putem asertivnog treninga (Tovilović, 2005), postoje i ona koja asertivnost tretiraju kao crtu ličnosti (Den Hartog, 2004), o čemu svedoči i činjenica da je ovaj koncept uvršten u subdimenzije nekih inventara za procenu osobina ličnosti, zbog čega je u ovom istraživanju asertivnost shvaćena kao prediktor, pre nego konsekvant, kako samopoštovanja, tako i socijalne anksioznosti. Takođe, asertivnost je uvrštena među prediktore i zato što se prema nekim koncepcijama, naročito kada se radi o neasertivnosti, ovaj koncept definiše kao kognitivni slop i tendencija u ponašanju koja se dugoročno razvija od ranog detinjstva kroz učenje po modelu i klasično uslovljavanje (Galassi & Galassi, 1978), iako postoje i slaganja da ova tendencija jeste podložna promeni (Bruch, Kaflowitz, & Berger, 1988).

Relacije asertivnosti, osobina ličnosti i samopoštovanja

Samopoštovanje je široko korišćen istraživački koncept, koji predstavlja funkciju: a) procene od strane značajnih drugih i b) individualna osećanja u odnosu na sopstvenu kompetentnost i efikasnost. Pa tako Rozenberg (Rosenberg, 1965) pretpostavlja postojanje opšteg osećanja samovrednosti koje nadilazi samoevaluacije u pojedinim specifičnim područjima života i naziva ga globalnim samopoštovanjem, koje je sastavljeno od povezanih aspekata selfa. On razlikuje unutrašnje poštovanje zasnovano na iskustvu i spoljašnje poštovanje zasnovano na ocenama značajnih drugih.

Iako je jasno da je samopoštovanje važno u životu pojedinca, manje je jasno koji specifični mehanizmi utiču na umanjenje ili uvećanje samopoštovanja. S obzirom na to da se većina mera ovog koncepta odnose na osećanje lične vrednosti, stidljivost, submisivnost i osećanje neadekvatnosti, i s obzirom na to da se visoki skorovi na asertivnosti dovode u vezu sa visokim samopoštovanjem (Menard & Offman, 2009; Shiina et al., 2005), u ovom istraživanju postavljen je problem koji se odnosi na pitanje da li se asertivnost dovodi u statistički značajnu vezu sa samopoštovanjem, u cilju otkrivanja potencijalnog mehanizma putem kojeg se može uticati na poboljšanje osećanja lične vrednosti pojedinaca, pri čemu se očekuje pozitivna statistički značajna veza asertivnosti i samopoštovanja.

Dosadašnja istraživanja, uglavnom sa studentima kao ispitanicima, konzistentno ukazuju na pozitivne veze samopoštovanja i dimenzija ličnosti, pri čemu je samopoštovanje najsnažnije povezano sa obrnutim neuroticizmom, umereno sa ekstraverzijom i savesnošću, i slabo sa otvorenošću i prijatnošću (Hills & Argyle, 2001; Robins, Hendin, & Trzesniewski, 2001). U vezi sa prethodno postavljenim problemom, izvodi se naredni problem koji se odnosi na utvrđivanje relacija osobina ličnosti i asertivnosti sa samopoštovanjem, u cilju otkrivanja procenta varijanse samopoštovanja koji se može objasniti osobinama ličnosti i asertivnošću. Očekuje se otkrivanje statistički značajnih prediktora samopoštovanja.

Praktični značaj navedenih problema se ogleda u pružanju smernica za rad stručnjacima koji se bave različitim problemima mentalnog zdravlja koji u sebi sadrže komponentu niskog samopoštovanja, da, u cilju uvećanja samopoštovanja, implementiraju u terapijski proces mehanizam asertivnosti kao terapijsku intervenciju, dok bi se teorijski značaj mogao ogledati u pokušaju objašnjenja varijanse samopoštovanja putem različitih prediktora, čime bi se stekao bolji uvid u definisanje samopoštovanja.

Relacije asertivnosti, osobina ličnosti i socijalne anksioznosti

Pokazalo se da osobe koje ostvaruju niske skorove na asertivnosti koriste strategije koje reflektuju anksioznost u socijalnim situacijama (Rudy, Merluzzi, & Henahan, 1982). Pokazan je pozitivan uticaj treninga asertivnosti, kako na samo-

poštovanje, tako i na umanjeње socijalne anksioznosti i poboljšanje socijalnog funkcionisanja (Lin et al., 2008; Tovilović, 2005). Visoki skorovi na asertivnosti se kontinuirano dovode u vezu kako sa visokim skorovima na samopoštovanju i self konceptu (Brown & Carmichael, 1992), tako i sa niskim skorovima na socijalnoj anksioznosti (Olivares & Garcia, 2001; Scott, 2006; Shiina et al., 2005).

Čini se da je istraživanja posvećenim specifičnim relacijama osobina ličnosti i socijalne anksioznosti manje. Jedna studija je pokazala da je koncept stida, važne komponente socijalne anksioznosti, negativno povezan sa Ekstraverzijom upitnika NEO PI-R (Abe, 2004), a pokazalo se da je povezan i pozitivno sa Neuroticizmom i Introverzijom Ajzenkovog EPQ instrumenta (Zhong et al., 2008).

S obzirom na činjenicu da se koncept asertivnosti definiše kao zauzimanje za sopstvena prava, kao socijalna sposobnost povezana sa adekvatnim socijalnim ponašanjem u različitim socijalnim situacijama, u smislu izražavanja socijalno prihvatljivog ponašanja bez straha i ljutnje, i s obzirom na to da se pokazalo da prilikom odlučivanja za asertivni trening, klijenti dolaze zbog interpersonalnih problema, u istraživanjima često dovodenim u vezu sa socijalnom anksioznošću (Hopko, McNeil, Zvolensky, & Eifert, 2001), u ovom radu postavlja se još jedan istraživački problem koji se odnosi na pitanje veze između asertivnosti i socijalne anksioznosti, pri čemu se očekuje statistički značajna negativna veza ova dva konstrukta. Naredni istraživački problem se odnosi na ispitivanje relacija osobina ličnosti i asertivnosti sa socijalnom anksioznošću, a očekuje se otkrivanje statistički značajnih prediktora socijalne anksioznosti.

I ovi istraživački problemi u sebi sadrže pitanja od teorijskog i praktičnog značaja. Stručnjacima kliničke prakse moglo bi značiti potvrđivanje statistički značajne negativne veze asertivnosti i socijalne anksioznosti. Ono bi pružilo smernice i za dijagnostifikovanje različitih problema, i za rad sa ljudima koji pate od poremećaja sa sadržanom komponentom socijalne anksioznosti, da se u kliničku praksu implementira trening asertivnosti kao terapijska tehnika. Sa druge strane, teorijski značaj ispitivanja ogleda se u pokušaju objašnjenja varijanse socijalne anksioznosti putem različitih prediktora, čime bi se stekao bolji uvid u definisanje socijalne anksioznosti.

Metod

Uzorak i postupak

U istraživanju je učestvovalo ukupno 240 ispitanika, starosti od 18 do 77 godina ($AS = 33.13$, $SD = 10.92$).

Istraživanje je sprovedeno tokom aprila i maja 2012. godine na teritoriji Srbije. Baterija upitnika je zadavana ispitanicima na dva načina: lično na popunjavanje,

ili na popunjavanje elektronskim putem. Uputstvo za popunjavanje upitnika posebno je naglašeno svakom ispitaniku pre početka ispitivanja, usmeno ili putem e-maila.

Instrumenti

Rozenbergova skala samopoštovanja (RSS: Rosenberg, 1965) je instrument za procenu samopoštovanja. Sastoji se od 10 stavki, na koje ispitanici odgovaraju korišćenjem petostepene Likertove skale. Stavke upitnika se odnose na globalne samoevaluacije (koliko ispitanik misli da vredi), od kojih je 5 u pozitivnom, a 5 u negativnom smeru. U ovom istraživanju je potvrđena visoka interna validnost skale – Cronbachov koeficijent pouzdanosti iznosio je .89.

Velikih pet plus dva (VP+2: Smederevac, Mitrović i Čolović, 2010) je upitnik koji je nastao kao rezultat druge psiholeksičke studije u srpskom jeziku i predstavlja adaptiranu verziju upitnika LEXI 7. Upitnik je namenjen za procenu sledećih sedam velikih dimenzija od kojih svaka sadrži subdimenzije: Ekstraverzije (Srdačnost, Društvenost, Pozitivan afekat), Savesnosti (Nemarnost, Samodisciplina, Poštovanje pravila), Neuroticizma (Anksioznost, Depresivnost, Negativan afekat), Prijatnosti (Agresivnost, Miroljubivost, Teška narav), Otvorenosti (Intelekt, Traženje novina), Pozitivne valence (Superiornost, Negativan self koncept) i Negativne valence (Manipulativnost, Negativan self koncept). U ovom istraživanju, korišćeni su samo skorovi na skalama višeg reda i utvrđena je visoka interna validnost svake od sedam dimenzija upitnika: $\alpha_{\text{Neuroticizam}} = .93$, $\alpha_{\text{Ekstraverzija}} = .88$, $\alpha_{\text{Savesnost}} = .92$, $\alpha_{\text{Prijatnost}} = .88$, $\alpha_{\text{Otvorenost}} = .90$, $\alpha_{\text{Pozitivna valenca}} = .91$ i $\alpha_{\text{Negativna valenca}} = .86$.

Skala socijalne anksioznosti (SA skala: Tovilović, 2004) je instrument namenjen ispitivanju socijalne anksioznosti kao dimenzije. Visoki skorovi na skali ukazuju na izraženije prisustvo socijalne anksioznosti. Upitnik je sačinjen od 32 ajtema sa petostepenom skalom Likertovog tipa. Eksplorativnom faktorskom analizom kao najinformativnija i najinterpretabilnija odabrana je jednofaktorska struktura upitnika SA. Prilikom statističke obrade korišćeni su sumacioni skorovi skale. Utvrđena je visoka interna validnost instrumenta $\alpha = .96$.

Skala asertivnosti (A skala: Tovilović, Okanović i Krstić, 2009) je konstruisana od stavki koje opisuju reakcije i ponašanja tipična za (ne)ispoljavanje asertivnosti. Ispitanik je instruisan da pomoću petostepene skale Likertovog tipa odgovori u skladu sa svojim reakcijama u socijalnim situacijama koje iziskuju asertivnost, u rasponu od stalne odsutnosti tih reakcija ili ponašanja (nikad), do njihove stalne prisutnosti (uvek). Od ukupno 27 stavki A skale, njih 13 su stavke pozitivnog usmerenja (u smeru asertivnosti), a 14 ajtema ima negativno usmerenje. U ovom istraživanju je potvrđena visoka interna validnost skale $\alpha = .94$.

Obrada podataka

Za obradu podataka je korišćena najpre faktorska analiza, na osnovu koje su kao najinterpretabilnije odabrane jednofaktorske strukture SA skale, A skale i RSS skale, kao i sedmofaktorska struktura upitnika VP+2. Pouzdanost je u ovom istraživanju analizirana primenom Cronbachovog koeficijenta pouzdanosti. Da bi se merenje smatralo pouzdanim, koristile su se vrednosti koeficijenta iznad .70.

Za procenu deskriptivnih pokazatelja korišćena je deskriptivna statistika, a za proveru postavljenih hipoteza istraživanja su korišćene regresiona analiza, hijerarhijska regresiona analiza i Pearsonova korelacija.

Prilikom statističke obrade su korišćeni sumacioni skorovi stavki svake od skala.

Rezultati

Relacije samopoštovanja i asertivnosti

Veza između samopoštovanja i asertivnosti analizirana je pomoću Pearsonovog koeficijenta linearne korelacije. Dobijena je jaka pozitivna korelacija između te dve promenljive, $r = .74$, $N = 240$, $p < .01$, pri čemu visoke nivoe asertivnosti prate visoki nivoi samopoštovanja.

Relacije osobina ličnosti i asertivnosti sa samopoštovanjem

U cilju ispitivanja relacija osobina ličnosti i asertivnosti sa samopoštovanjem, podaci su najpre analizirani putem standardne višestruke regresije, pri čemu je zavisna varijabla bila varijabla Samopoštovanje, a nezavisne varijable su osobine ličnosti merene upitnikom Velikih pet plus dva.

Osobine ličnosti merene upitnikom Velikih pet plus dva značajno su povezane sa samopoštovanjem. Koeficijent multiple korelacije iznosi $R = .82$ ($p = .000$). Procenat varijanse samopoštovanja koji objašnjavaju osobine ličnosti iznosi 67%. Osobe koje ostvaruju više skorove na dimenzijama Savesnost i Otvorenost, kao i niže skorove na dimenziji Neuroticizam, ostvaruju i više skorove na samopoštovanju. Analizom oba modela Tabele 1, uočava se da se dodavanjem varijable Asertivnost u hijerarhijsku regresionu analizu, nakon prvobitno uključenih osobina ličnosti, doprinos prethodno utvrđenih značajnih prediktora samopoštovanja – Savesnosti, Neuroticizma i Otvorenosti umanjuje, ali i dalje ostaje statistički značajan.

Tabela 1

Relacije osobina ličnosti i asertivnosti sa samopoštovanjem

	<i>R</i>	<i>R</i> ²	<i>p</i>
	.82	.68	.000
Model 1			
Prediktori	β	<i>t</i>	<i>p</i>
Ekstraverzija	-.01	-0.14	.887
Prijatnost	-.00	-0.07	.948
Savesnost	.23	4.64	.000
Neuroticizam	-.51	-10.95	.000
Otvorenost	.27	5.34	.000
Negativna valenca	.05	0.95	.344
Pozitivna valenca	.08	1.56	.121
	<i>R</i>	<i>R</i> ²	<i>p</i>
	.85	.72	.000
Model 2			
Prediktori	β	<i>t</i>	<i>p</i>
Ekstraverzija	-.00	-0.03	.974
Prijatnost	.08	1.78	.076
Savesnost	.20	4.40	.000
Neuroticizam	-.33	-6.14	.000
Otvorenost	.16	3.30	.001
Negativna valenca	.03	0.64	.525
Pozitivna valenca	.04	0.76	.451
Asertivnost	.36	6.02	.000

Relacije socijalne anksioznosti i asertivnosti

Veza između socijalne anksioznosti i asertivnosti analizirana je pomoću Pearsonovog koeficijenta linearne korelacije. Dobijena je jaka negativna korelacija između te dve promenljive, $r = -.81$, $N = 240$, $p < .01$, pri čemu visoke nivoe asertivnosti prate niski nivovi socijalne anksioznosti.

Relacije osobina ličnosti i asertivnosti sa samopoštovanjem

U cilju ispitivanja relacija osobina ličnosti i asertivnosti sa socijalnom anksioznošću, podaci su najpre analizirani putem standardne višestruke regresije, pri čemu je zavisna varijabla bila Socijalna anksioznost, a nezavisne varijable su osobine ličnosti merene upitnikom Velikih pet plus dva.

Osobine ličnosti merene upitnikom Velikih pet plus dva značajno su povezane sa socijalnom anksioznošću. Koeficijent multiple korelacije iznosi $R = .79$ ($p = .000$). Procenat varijanse socijalne anksioznosti koji objašnjavaju osobine ličnosti iznosi 62%. Osobe koje ostvaruju niže skorove na Ekstraverziji i Otvorenosti, a više na dimenziji Neuroticizam, ostvarivaće viši skor na socijalnoj anksioznosti. Analizom oba modela Tabele 2, uočava se da se dodavanjem varijable Asertivnost u hijerarhijsku regresionu analizu, nakon prvobitno uključenih osobina ličnosti, doprinos prethodno utvrđenih značajnih prediktora socijalne anksioznosti menja, u smislu da se doprinos Ekstraverzije neznatno uvećava, doprinos Neuroticizma se znatno umanjuje, dok se statistički značajan doprinos Otvorenosti socijalnoj anksioznosti gubi.

Tabela 2

Doprinos osobina ličnosti i asertivnosti kao prediktora socijalne anksioznosti

	<i>R</i>	<i>R</i> ²	<i>p</i>
	.79	.62	.000
Model 1 Prediktori	β	<i>t</i>	<i>p</i>
Ekstraverzija	-.21	-3.86	.000
Prijatnost	.11	2.20	.029
Savesnost	-.00	-0.38	.705
Neuroticizam	.59	11.73	.000
Otvorenost	-.13	-2.38	.018
Negativna valenca	-.07	-1.26	.208
Pozitivna valenca	-.02	-0.35	.730
	<i>R</i>	<i>R</i> ²	<i>p</i>
	.87	.75	.000
Model 2 Prediktori	β	<i>t</i>	<i>p</i>
Ekstraverzija	-.21	-4.95	.000
Prijatnost	-.03	-0.76	.448
Savesnost	.02	0.54	.590
Neuroticizam	.28	5.49	.000
Otvorenost	.05	1.01	.313
Negativna valenca	-.04	-0.86	.390
Pozitivna valenca	.06	1.20	.233
Asertivnost	-.61	-10.85	.000

Diskusija

S obzirom na to da je dobijena očekivana jaka pozitivna korelacija između asertivnosti i samopoštovanja, rezultati ovog istraživanja u skladu su sa nekim od prethodnih istraživanja (Brown & Carmichael, 1992), na osnovu čega se pretpostavlja da će osobe koje se ponašaju asertivno, posedovati viši nivo samopoštovanja.

U ovom istraživanju pokazalo se da osobine ličnosti iz upitnika Velikih pet plus dva objašnjavaju veći deo samopoštovanja, što govori u prilog činjenici da je samopoštovanje većim svojim delom uslovljeno dimenzijama ličnosti i ima relativno trajnu osnovu. Preostali deo varijanse samopoštovanja je uslovljen drugim faktorima i samim tim, potencijalno podložan promeni.

Rezultati ukazuju da su osobine Savesnost, Neuroticizam i Otvorenost ka iskustvu statistički značajni prediktori samopoštovanja, pri čemu Savesnost i Otvorenost ka iskustvu pozitivno koreliraju sa samopoštovanjem, dok Neuroticizam negativno korelira sa samopoštovanjem. Rezultat koji ukazuje na dobijene statistički značajne povezanosti ove tri osobine sa samopoštovanjem je u skladu sa rezultatima prethodnih istraživanja (Hills & Argyle, 2001). Kako se dimenzija Savesnost odnosi na marljivost, samodisciplinu, kao i poštovanje pravila i usmerenost ka ostvarenju ciljeva i obaveza, dobijena veza ove osobine sa samopoštovanjem može govoriti o tome da su osobe koje ostvaruju visoke nivoe na dimenziji Savesnost i koje su usmerene na obaveze i ostvarivanje ciljeva, zadovoljnije sobom. Dobijena je i relativno visoka statistički značajna negativna veza Neuroticizma i samopoštovanja. S obzirom na to da se osobina Neuroticizam opisuje u terminima anksioznosti, obeshrabrenosti, zabrinutosti, depresivnosti i pasivnosti, pretpostavlja se da će osobe sa niskim samopoštovanjem doživljavati ovu vrstu raspoloženja i reakcija na nepovoljne okolnosti češće nego osobe koje imaju pozitivnu sliku o sebi i izgrađeno osećanje lične vrednosti. Na osnovu dobijene statistički značajne veze Otvorenosti ka iskustvu sa samopoštovanjem, može se pretpostaviti da osobina Otvorenost, koju karakteriše intelektualna radoznalost, samostalno kreiranje vremena, kao i traženje novina i zadovoljstava, predviđa visoko samopoštovanje. Verovatno je da se osobe koje ostvaruju visok nivo Otvorenosti i koje se i ponašaju u skladu sa ovom predispozicijom, odnosno ostvaruju svoje potencijale i na adekvatan, sebi svojstven, način strukturiraju slobodno vreme, osećaju bolje u svojoj koži – što utiče na uvećanje njihovog samopoštovanja.

Analizom oba modela Tabele 1, može se uočiti da se dodavanjem varijable Asertivnost u hijerarhijsku regresionu analizu, nakon prvobitno uključenih osobina ličnosti, doprinos prethodno utvrđenih značajnih prediktora samopoštovanja (Savesnosti, Neuroticizma i Otvorenosti) umanjuje, ali i dalje ostaje statistički značajan, što govori o tome da je asertivnost potencijalni medijator odnosa osobina ličnosti i samopoštovanja, a što bi bilo poželjno proveriti nekim budućim istraživanjem. Takođe, ovaj rezultat govori i o tome da samopoštovanje ima, poput osobina ličnosti, relativno trajnu i relativno nepromenljivu osnovu. Ipak, ovaj rezultat može govoriti i o tome da se određeni procenat varijanse asertivnosti preklapa sa delom

varijanse osobina ličnosti, što bi trebalo proveriti nekim budućim istraživanjem, i, na taj način, otkriti odgovor na pitanje koliko je i sam konstrukt asertivnosti uslovljen dimenzijama ličnosti. Nakon uvođenja asertivnosti u hijerarhijsku regresionu analizu, neznatno se umanjuje parcijalni doprinos Savesnosti samopoštovanju, verovatno zato što asertivnost preuzima jedan deo varijanse samopoštovanja koji je pre uvođenja asertivnosti u analizu objašnjavala dimenzija Savesnost. Uvođenjem asertivnosti u hijerarhijsku regresionu analizu se nešto značajnije umanjuje i doprinos Neuroticizma samopoštovanju. S obzirom na činjenicu da je anksioznost jedna od subdimenzija dimenzije Neuroticizma, a u ovom istraživanju je dobijeno i to da asertivnost visoko korelira kako sa socijalnom anksioznošću, tako i sa samopoštovanjem, ovim rezultatima se može razjasniti priroda veze ovih triju varijabli, s tim da se ovde ne radi o socijalnoj anksioznosti, nego o anksioznosti uopšte. Dakle, verovatno je da, nakon uvođenja asertivnosti u analizu, asertivnost preuzima deo varijanse samopoštovanja koju je prethodno objašnjavala subdimenzija Neuroticizma, Anksioznost. I parcijalni doprinos Otvorenosti ka iskustvu samopoštovanju umanjuje se uključivanjem asertivnosti u hijerarhijsku regresionu analizu. S obzirom na to da koncept asertivnosti u sebi sadrži otvorenost u smislu otvorenosti u komunikaciji, pa i otvorenosti za različite ideje i razmišljanja, verovatno je da, usled ove karakteristike, uvođenje asertivnosti u analizu umanjuje doprinos Otvorenosti samopoštovanju, zato što asertivnost ovde potencijalno preuzima deo varijanse koju dimenzija Otvorenost deli sa samopoštovanjem.

U ovom istraživanju, kao što je očekivano, dobijena je snažna veza između asertivnosti i socijalne anksioznosti. Dakle, može se pretpostaviti da visoke nivoe asertivnosti prate niski nivoi socijalne anksioznosti. Potvrdom ove hipoteze prethodna istraživanja, koja su se bavila relacijama asertivnosti i socijalne anksioznosti, naišla su na svoju potvrdu (Olivares & Garcia, 2001). S obzirom na činjenicu da prema Galassi i Galassi (Galassi & Galassi, 1987), asertivnost predstavlja multidimenzionalni konstrukt, koji uključuje bihejvioralnu, personalnu, situacionu i kulturalnu dimenziju, dobijena negativna veza asertivnosti i socijalne anksioznosti se može objasniti dovođenjem u vezu socijalne anksioznosti prvenstveno sa, u ovom kontekstu, bihejvioralnom i situacionom dimenzijom asertivnosti. Nizak nivo socijalne anksioznosti se dovodi u vezu sa visokim nivoom asertivnosti verovatno usled činjenice da se oba konstrukta odnose primarno na domen interpersonalnog funkcionisanja: nakon usvajanja i primene asertivnih veština, kao i pozitivnih reakcija drugih ljudi na asertivnost, uviđa se da je asertivni stil komunikacije adekvatan, usled čega dolazi do pozitivnih promena i odsustva socijalne anksioznosti u domenu interpersonalnog funkcionisanja.

Kao što je očekivano, pojedine osobine ličnosti merene upitnikom Velikih pet plus dva daju zajednički doprinos socijalnoj anksioznosti. Analizom rezultata, uviđa se da su Ekstraverzija, Neuroticizam i Otvorenost ka iskustvu statistički značajni prediktori socijalne anksioznosti, s tim da Ekstraverzija i Otvorenost ka iskustvu koreliraju sa socijalnom anksioznošću u negativnom, a Neuroticizam u pozitivnom smeru. Analizirajući aspekte dimenzije Ekstraverzija, koja se primarno odno-

si na srdačnost, pozitivni afekat i društvenost, može se pretpostaviti da dobijena statistički značajna negativna veza Ekstraverzije i socijalne anksioznosti govori u prilog tome da će introvertnije osobe, koje su nedruželjubive, introvertnije, pasivnije i ćutljivije verovatno imati predispoziciju za razvoj socijalne anksioznosti. Analizom rezultata uočava se relativno visoka povezanost dimenzije Neuroticizam i socijalne anksioznosti, što govori u prilog tome da će osobe koje ostvaruju visoke skorove na Neuroticizmu, osobe koje imaju tendenciju da češće doživljavaju anksioznost, obeshrabrenost, zabrinutost i depresivnost, verovatno imati predispoziciju za potencijalni razvoj socijalne anksioznosti. Dobijena je statistički značajna, relativno niska negativna veza Otvorenosti ka iskustvu i socijalne anksioznosti. Rezultat govori u prilog tome da će osobe koje ostvaruju nizak skor na dimenziji Otvorenost ka iskustvu, a koje će samim tim verovatno biti zatvorenije i nesigurnije u sebe usled manjka spremnosti na promene i manjka spremnosti za traženje interesantnih aktivnosti u kojima bi mogle pronaći zadovoljstvo, imati predispoziciju za razvoj socijalne anksioznosti.

Analizom oba modela Tabele 2, može se uočiti da se dodavanjem varijable Asertivnost u regresionu analizu, nakon prvobitno uključenih osobina ličnosti, doprinos prethodno utvrđenih značajnih prediktora menja, tako da se doprinos Ekstraverzije neznatno uvećava, zatim, doprinos Neuroticizma se znatno umanjuje, dok se statistički značajan doprinos Otvorenosti socijalnoj anksioznosti gubi.

S obzirom na to da je promena u količini parcijalnog doprinosa Ekstraverzije socijalnoj anksioznosti zanemarljiva, ovaj rezultat se neće detaljnije diskutovati. Ipak, potrebno je naglasiti da ova osobina, pored osobine Neuroticizam, i dalje ostaje statistički značajan prediktor i nakon uvođenja asertivnosti u analizu. Uočava se nešto značajnija promena parcijalnog doprinosa Neuroticizma socijalnoj anksioznosti uvođenjem varijable Asertivnost u hijerarhijsku analizu. Dakle, asertivnost u značajnoj meri menja parcijalni doprinos ne samo Neuroticizma samopoštovanju, nego i Neuroticizma socijalnoj anksioznosti. I ovde se može pretpostaviti da verovatno asertivnost, usled relacije sa domenom subdimenzije Anksioznost, povratno utiče i na relaciju dimenzije Neuroticizma sa samopoštovanjem, i sa socijalnom anksioznošću.

Pokušaj boljeg razumevanja složenih relacija ispitivanih konstrukata ima, razume se, i teorijski značaj. Rezultati ovog istraživanja mogli bi biti od koristi i stručnjacima koji se u svojoj praksi bave različitim problemima, poput depresivnosti, poremećaja ishrane, socijalne fobije, paničnih napada, socijalne neprilagođenosti, kao i otežanih prolazaka kroz različite krizne periode, a u čijoj osnovi mogu biti problemi niskog samopoštovanja i/ili socijalne anksioznosti, u smislu uočavanja asertivnosti, kao potencijalno korisnog faktora pri radu sa gore navedenim i sličnim problemima. S obzirom na činjenicu da mnogi stručnjaci za mentalno zdravlje nisu sertifikovani treneri asertivnosti, ipak mogu svoje klijente edukovati o neasertivnim ponašanjima i njihovim negativnim posledicama, kao i korisnosti asertivnog ponašanja, i na taj način im pružiti informacije od značaja, ili ih uputiti na asertivni trening. Takođe, s obzirom na rezultate, za stručnjake u praksi, koristan

je i uvid u činjenicu da su problemi niskog samopouzdanja i socijalne anksioznosti jednim značajnim delom uslovljeni i relativno trajnom predisponiranošću koju čine osobine ličnosti, zbog čega će neke osobe imati manje, a neke više kapaciteta za usvajanje veština asertivnosti ili drugih, ovim istraživanjem neobuhvaćenih, terapijskih intervencija.

Pored teorijskog i praktičnog značaja, ovo istraživanje poseduje i ograničenja. Prvo ograničenje se ogleda u činjenici da ovo istraživanje, s obzirom na to da je deo uzorka prikupljen e-mailom, nije u potpunosti anonimno. Dalje, prigodan uzorak i njegova veličina, onemogućavaju visoku reprezentativnost rezultata. Odabir uzorka poseduje još jedan nedostatak jer je pretežno neklinički, a implikacije za praksu su namenjene prvenstveno kliničkim psiholozima.

Pored velike uloge i uticaja koji osobine ličnosti ostvaruju prilikom izgradnje samopoštovanja i socijalne anksioznosti, na osnovu rezultata ovog istraživanja, pretpostavlja se da u njihovoj izgradnji učestvuju i drugi faktori. U ovoj studiji je ispitan uticaj koji, pored osobina ličnosti, ima i asertivnost. Predlog za neko buduće istraživanje je pokušaj otkrivanja i nekih drugih faktora i mehanizama koji utiču na samopoštovanje i socijalnu anksioznost. Dalje, u nekom budućem istraživanju mogao bi se ispitati uticaj asertivnosti na različite domene samopoštovanja. Značajno bi bilo i ispitati i polne i kroskulturalne razlike u odnosu na relacije koje su ispitane u ovom istraživanju.

Reference

- Abe, J. A. (2004). Shame, guilt, and personality judgment. *Journal of Research in Personality, 38*, 85–104.
- Brinson, J. A., Kottler, J. A., & Fisher, T. A. (2004). Cross-cultural resolution in the schools: Some practical intervention strategies for counselors. *Journal of Counseling and Development, 82*, 294–301.
- Brown, G. T., & Carmichael, K. (1992). Assertiveness training for clients with a psychiatric illness: a pilot study. *British Journal of Occupational Therapy, 55*, 137–140.
- Bruch, M. A., Kaflowitz, N. G., & Berger, P. (1988). Self-schema for assertiveness: Extending the validity of the self-schema construct. *Journal of Research in Personality, 22*, 424–444.
- De Dreu, C. K., Weingart, L. R., & Kwon, S. (2000). Influence of social motives on integrative negotiation: A meta-analytic review and test of two theories. *Journal of Personality and Social Psychology, 78*, 889–905.
- Den Hartog, D. N. (2004). Assertiveness. In R. J. Houes, P. J. Hanges, M. Javidan, P. W. Dorfman, & V. Gupta (Eds.), *Culture, Leadership and Organizations* (pp. 395–436). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Field, M. (2004). *Živjeti bez nasilja*. Naklada Kosinj: Zagreb.

- Galassi, M. D., & Galassi, J. P. (1978). Assertion: A critical review. *Psychotherapy: Therapy, Research, and Practice*, 15, 16–28.
- Hills, P., & Argyle, M. (2001). Emotional Stability as a major dimension of happiness. *Personality and Individual Differences*, 31, 1357–1364.
- Hopko, D. R., McNeil, D. W., Zvolensky, M. J., & Eifert, G. H. (2001). The relation between anxiety and skill in performance-based anxiety disorders: A behavioral formulation of social phobia. *Behavior Therapy*, 32, 185–207.
- Ikiz, F. E. (2011). Self-perceptions about properties affecting assertiveness of trainee counselors. *Social behavior and personality*, 39, 199–206
- Lin, Y., Wu, M., Yang, C., Chen, T., Hsu C. C., Chang Y., . . . Chou, K. (2008). Evaluation of assertive training for psychiatric patients. *Journal of Clinical Nursing*, 17, 2875–2883.
- Locke, K. D., & Sadler, P. (2007). Self-efficacy, values and complementarity in dyadic interactions: Integrating interpersonal and social-cognitive theory. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 33, 94–109.
- Menard, A. D., & Offman, A. (2009). The interrelationships between sexual self-esteem, sexual assertiveness and sexual satisfaction. *The Canadian Journal of Human Sexuality*, 18, 35–45.
- Olivares, J., & Garcia, L. J. (2001). A new multicomponent treatment for adolescents with social phobia: results of a pilot study. *Psicologia Conductual*, 9, 247–254.
- Ramirez, J., & Winer, J. L. (1983). Counselor assertiveness and therapeutic plan for depression. *Journal of Counseling and Development*, 84, 373–380.
- Robins, R. W., Hendin, H. M., & Trzesniewski, K. H. (2001). Measuring global self-esteem: Construct validation of a single item measure and the Rosenberg Self-Esteem Scale. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 27, 151–161.
- Rosenberg, M. (1965). *Society and the adolescent self-image*. Princeton: Princeton University Press.
- Rudy, T. E., Merluzzi, T. V., & Henahan, P. T. (1982). Construal of Complex Assertion Situations: A Multidimensional Analysis. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 50, 125–137.
- Scott, S. (2006). The medicalisation of shyness: from social misfits to social fitness. *Sociology of Health and Illness*, 28, 133–153.
- Shiina A., Nakazato, M., Mitsumori, M., Koizumi, H., Shimizu, E., Fujisaki, M., & Iyo, M. (2005). An open trial of outpatient group therapy for bulimic disorders: combination program of cognitive behavioral therapy with assertive training and self-esteem enhancement. *Psychiatry and Clinical Neurosciences*, 59, 690–696.
- Smederevac, S., Mitrović, D. i Čolović, P. (2010). *Velikih pet plus dva – primena i interpretacija*. Beograd: Centar za primenjenu psihologiju.
- Terluter, R., Diehl, S., & Mueller, B. (2010). The cultural dimension of assertiveness in cross-cultural advertising: The perception and evaluation of assertive advertising appeals. *International Journal of Advertising*, 29, 369–399.

- Thompson, R. J., & Berenbaum, H. (2011). Adaptive and Agressive Assertiveness Scales (AAA-S). *Psychopathological Behavior Assessment*, 33, 323–334.
- Tovilović S. (2005). Asertivni trening: efekti tretmana, održivost promena i udeo terapeuta u terapijskom ishodu. *Psihologija*, 38, 35–54.
- Tovilović, S. (2004). Latentna struktura skale socijalne anksioznosti i relacije između socijalne anksioznosti i iracionalnih uverenja. *Psihologija*, 37, 63–88.
- Tovilović, S., Okanović, P. i Krstić, T. (2009). Procena asertivnosti. U M. Biro, S. Smederevac i Z. Novović (Ur.), *Procena psiholoških i psihopatoloških fenomena* (str. 63–72). Beograd: Centar za primenjenu psihologiju.
- Vagos, P., & Pereira, A. (2010). A Proposal for Evaluating Cognition in Assertiveness. *Psychological Assessment*, 22, 657–665.
- Zhong, J. Wang, A., Quian, M., Zhang, L., Gao, J., Yang, J., . . . Chen, P. (2008). Shame, personality, and social anxiety symptoms in Chinese and American nonclinical samples: a crosscultural study. *Depression and anxiety*, 25, 449–460.

Milana Alinčić

Psihopolis Institute,
Novi Sad

PERSONALITY TRAITS AND ASSERTIVENESS AS PREDICTORS OF SELF-ESTEEM AND SOCIAL ANXIETY

The main objective of this research was to explore the relation between personality traits and assertiveness, on the one hand, and self-esteem and social anxiety, on the other. The sample consisted of 240 individuals. Participants completed a battery of instruments, which included an instrument for measuring personality traits – the Big Five Plus Two, an instrument for measuring social anxiety – the SA scale, an instrument for measuring assertiveness – the A scale, and an instrument for measuring self-esteem – the RSS scale. Data were analyzed using factor analysis, Pearsons' correlations, regression analysis, and hierarchical regression analysis. Results showed that assertiveness correlated highly with self-esteem and social anxiety. Personality traits and assertiveness were significant predictors of self-esteem and social anxiety. Our findings can provide guidance to practitioners working with clients suffering from depression, eating disorders, interpersonal problems i.e. problems which often include low self-esteem and high social anxiety as primary concerns. Inclusion of assertiveness skills training in treatment of these individuals is considered.

Keywords: personality traits, assertiveness, self-esteem, social anxiety

